

AARHUS

FORTÆLLER

TIDSREJSE

S FORTÆLLER • AARHUS STORY

dsrejse fra vikingetid til nutid >>> indgang • entrance

R • AARHUS STORY • AARHUS FO

Over 1000 års
historie

Træd ind i
HISTORIEN

Skabt
LOKOMOTIV

entrance <<<

Tidsrejse fra vikingetid til nutid <<<

Ti

Aarhus Fortæller – en tur gennem udstillingen

Martin Brandt Djupdræt, Connie Jantzen, Søren Tange Rasmussen og Lisbeth Skjernov

Aarhus Fortæller er en tidsrejse i 1200 års historie. Udstillingen er kronologisk opbygget og består af seks hovedafsnit med hvert sit særlige fokus: Vikingernes By, Bispernes By, Købstadsfolk, Vokseværk, Besat og Storby? Artiklens fire forfattere har alle spillet en nøglerolle i udviklingen af Aarhus Fortæller.

Indgangsbygningen til Aarhus Fortæller er inspireret af den forretningsejendom i Søndergade i Aarhus, som blev begyndelsen på Ferdinand Sallings stormagasin.

I vinduesudstillingen får man de første smagsprøver på Aarhus' historie. Huset ligner den forretningsejendom, som Ferdinand Salling i sin tid opførte i Søndergade i Aarhus, og straks man træder ind i foyeren, møder man på en skærm en venlig elevatorfører, der på flere sprog siger: "Elevatoren er kommet – kom indenfor" og nikker over mod indgangen til elevatoren. Når elevatordørene lukker sig efter en, begynder tidsrejsen, og når dørene atter går op, træder man som gæst ud i Aarhus, som vi regner med, at byen tog sig ud i vikingetiden.

Vikingernes by 700-1100

Man mødes af en dejlig morgenstemning. En solsorts fløjten skiller sig ud fra koret af fuglestemmer og blander sig med lyden af

husdyrenes rumsteren og mennesker, der passerer forbi. Byen er Aros, vikingetidens Aarhus. Bymiljøet fra vikingetiden er genskabt i de rigtige materialer og med de historisk korrekte byggeteknikker. Plankevejen, som de besøgende går på, har museets tømrere lavet på samme måde, som man gjorde for over 1.000 år siden, af kløvet egetræ tilhugget med økser. Tilsvarende er husene og plankeværket, der omgiver plankevejen, lavet med værktøj fremstillet med udgangspunkt i den nyeste arkæologiske viden.

Fornemmelsen af næsten at være i en anden tid forstærkes af de mange detaljer i miljøet: Man mærker plankevejen gennem fodsålerne, fornemmer lyset, der brydes gennem asketræets krone, duften af det håndslåede tovværk af lindebast, og ikke mindst den virkelighedstro udsigt mod byens beskyttende vold samt byens første kirke fra 1070, som lå uden for byen, uden for volden, cirka der hvor Vor Frue Kirke ligger i dag. Og kigger man ned i brønden, ses en stemningsfuld animation af historien om byens grundlæggelse og ældste historie.

Hermed er scenen sat, og nysgerrigheden forhåbentlig vakt. Hvem var disse mennesker, og hvordan var denne by? Hvor lå

I vinduesudstillingen får man de første smagsprøver på Aarhus' historie i miniature.

Det første, gæsterne møder, når de træder ud af elevatoren er et panorama af Aarhus i vikingetiden. Foto Asger Christiansen.

vikingetidens by i forhold til nutidens Aarhus? Hvilke andre byer opstod på det tidspunkt? Hvordan var livet for de vikinger, der grundlagde byen? Herom fortælles i afsnittets informative del.

Bispernes by 1100-1550

Ved indgangen til Bispernes by møder gæsten som det første to bymodeller, som viser byen ved periodens begyndelse og slutning. Ikke mindst viser de, hvor meget kirken fyldte i bybilledet, og hvilken enorm magt kirken havde i middelalderens Aarhus.

Her under jorden har Den Gamle Bys murere opført et kirkerum af munkesten, som er kalket 17 gange for at få den rette overflade at udføre kalkmalerier på. Der er en rumklang, som var man i en rigtig kirke.

Omkring 1062 ved vi, at Aarhus samt Ribe, Odense og Roskilde blev stiftsbyer med domkirke og biskop. Aarhus har haft mange magtfulde biskopper, og den mest magtfulde var nok Jens Iversen Lange (1449-1482). Han byggede domkirken større, havde hele byen i pant, og han donerede blandt andet den store altertavle til domkirken. På altertavlen er malet et portræt af Jens

Iversen Lange, som er det ældst kendte portræt af en århusianer. I en animation i en kopi af altertavlen fortæller Jens Iversen Lange sin historie. Og i en glasmontre ses hans mere end 550 år gamle bispekåbe.

Uden for kirkerummet kan man følge domkirkens bygningshistoriske udvikling helt frem til i dag.

Med indførelsen af kristendommen kom også det latinske sprog til Danmark. Latin var den katolske kirkes fællessprog. En skole blev oprettet, da det var biskoppernes pligt at uddanne præster til stiftets kirker. Den lå øst for domkirken og er oprindelsen til Aarhus Katedralskole.

Kirkerummet i afsnittet Bispenses By. Den katolske kirke var dominerende i middelalderens Aarhus og er omdrejningspunktet for fortællingerne om denne epoke. Foto Asger Christiansen.

Købstadsfolk 1550-1850

For at komme ind i afsnittet om købstaden skal gæsterne gennem byporten i det røde plankeværk og forbi betjentens bod. Som i alle andre købstæder var også Aarhus omgivet af planker,

og det var betjentens opgave at sikre, at ingen snød for at betale afgift af de varer, som bønder og andre fra oplandet kom til byen for at sælge. I et spil i betjentens pult kan gæster selv prøve, om de kan afsløre snyd.

Inden for byens planker bliver man mødt af købmand Rasmus Pedersen Thestrup. Han står i porten til en bindingsværksgård sammen med sin hustru og børnebørnene Søren og Maren. I små filmiske sekvenser fortæller familien om livet i byen og om alt fra pest og krig til handel og familien. Fortællingerne er baseret på den stambog med optegnelser om familien og større og mindre begivenheder, som Rasmus Thestrup skrev frem til sin død i 1656.

På det ældste kendte maleri af Aarhus kan man se, hvordan byen så ud på Thestrups tid. Det er malet omkring 1640 og viser byen i fugleperspektiv set fra nord. På en interaktiv skærm kan man gå på opdagelse i maleriet, og byens historier om for eksempel den offentlige afstraffelse på Store Torv, natmanden og Borgmestergården, som i dag befinder sig i Den Gamle By.

Aarhus udviklede sig ikke meget i disse år. Plankeværket begrænsede den fysiske udbygning, da der kun måtte bygges inden for murene, og pestepidemier og krigene i 1600-tallet satte udviklingen på standby frem til 1800-tallet.

Maleriet fra omkring 1640 er det ældst bevarede billede af Aarhus. Gadenettet er stort set uændret til i dag.

Voksevæk 1850-1950

I denne epoke nærmest eksploderede byen i vækst. Et animeret Aarhuskort sætter scenen og viser udviklingen i befolkning og areal i perioden fra 1800 til 1950. Fra en lille købstad med 4.000

indbyggere til en by, der ligner det Aarhus, vi kender i dag, med 153.000.

Udstillingens hovedstykke er det 30 tons tunge damplokomotiv F 694, som Danmarks Jernbanemuseum har udlånt til Den Gamle By som langtidslån. Lokomotivet er indrammet i en scenografi, der ligner DSB's Centralværksted i 1920'erne og 1930'erne. Lokomotiv F 694 er stort og larmende og på den måde en stærk repræsentant for den jernbanehistorie, der var så vigtig for Aarhus' udvikling. Med jævne mellemrum gør lokomotivet opmærksom på sig selv ved at udspejle en mægtig dampsky. Samtidigt fyldes rummet af lyden fra dampfløjten og tunge drivhjul. På væggene omkring lokomotivet projekteres billeder og filmklip, der viser scener fra damplokomotivernes tidsalder.

Aarhus var udgangspunkt for den første jernbanestrækning i Jylland.

Bag byens vækst stod visionære handelsfolk og politikere, der havde kæmpet for, at Aarhus fik en moderne kysthavn og samtidigt blev udgangspunkt for den første jernbanestrækning i Jylland. Den gode havn og Aarhus' nye status som trafikalt knudepunkt gjorde, at byen frem mod århundredeskiftet udviklede sig

Skibssiden og lokomotivet illustrerer havnen og jernbanen, der sammen skabte den dynamik, der de næste mange år skulle trække driftige folk, industri og kultur og uddannelse til byen. Foto Asger Christiansen.

Mælkeflasker fra Vesterbro Mejeri, en ølkasse fra Ceres, en bolsjedåse fra Elviras-minde. Det er bare nogle af de genstande fra industrivirksomheder i Aarhus, der vises i udstillingen.

til at blive et økonomisk kraftcenter med handelsforbindelser til Jylland, Danmark og den store verden.

På en skibsside kan man følge en fotoserie, der viser havnens udvikling og udbygning fra midt i 1800-tallet frem til Anden Verdenskrig. Her udfoldes også historien om Aarhus Oliefabrik, der har været en af Aarhus' vigtigste internationale virksomheder. Et udstillet laboratorieskab viser prøver på nogle af de eksotiske nødder, palmekerner og frø, som fabrikken anvendte til produktion af olie.

På mere klassisk vis udstilles genstande og produkter fra betydelige Aarhusvirksomheder som Oma og Ceres. Det er også muligt at stå ansigt til ansigt med seks århusianere, der fortæller om deres arbejde og plads i samfundet i årene lige før Første Verdenskrig. De tre kvinder og tre mænd kommer fra vidt forskellige samfundslag og kommer omkring alt fra ligeløn, prostitution, arbejdsulykker og militærets historie i Aarhus.

Med befolkningsvæksten og de gunstige økonomiske forhold opstod der i Aarhus en tro på, at byen var noget særligt. Derfor kaldte man sig Jyllands Hovedstad og fik storstadsdrømme, der blandt andet gav sig udslag i storstilede projekter som Landsud-

stillingen i 1909 og senere Aarhus Universitet. Denne historie kan opleves i den lille plysbiograf.

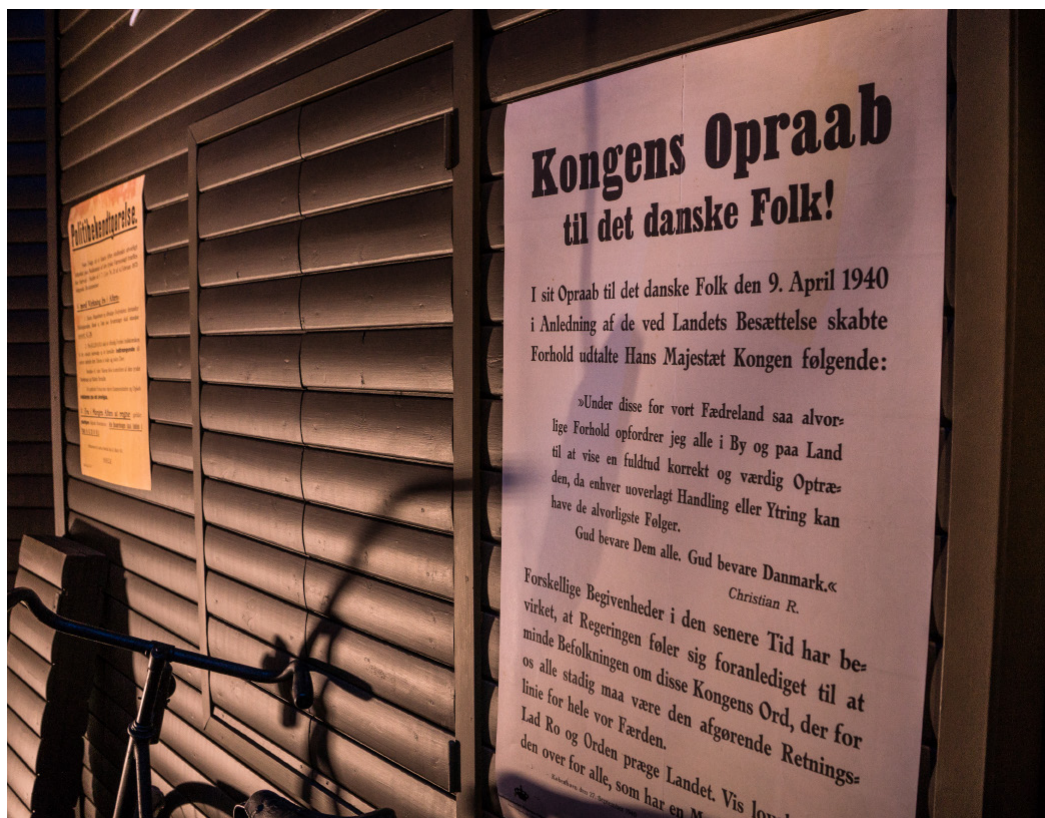
Besat 1940-1945

Fra vækst og udvikling går man som gæst videre ad en dunkel gadescenografi, der bliver mere uhyggelig, desto længere man bevæger sig ind. Vi er nået frem til Aarhus under besættelsen.

Gademiljøet viser en række tilskoddede forretninger, og på murene er opklæbet genoptryk af plakater med forskellige opråb og påbud. I et enkelt udstillingsvindue er der udstillet eksempler på erstatningsprodukter, blandt andet den lige dele berømte og berygtede Rich's kaffesurrogat.

Længere inde viser gadescenografien tegn på ødelæggelser. En dramatisk fotoserie viser omfanget af ødelæggelserne. Ved siden af kan interesserede studere nogle af krigens red-

Mørke og tilskoddede butiksfacader prægede bybilledet under besættelsen.

skaber, nemlig de pistoler, som modstandsbevægelsen og tyskerne anvendte her i byen. Gæster kan på et kort orientere sig i, hvor mange steder der var sabotager og tyske gengældelsesangreb.

Modstandsbevægelsen var i 1944-45 særdeles velorganiseret og udførte nærmest daglige sabotageaktioner mod tyske interesser i Aarhus og omegn. Tyskerne svarede igen med bombeattentater mod civile mål, ligesom de foretog en række hævn drab på mere eller mindre tilfældigt udvalgte personer.

Et understøttende lydbillede giver fornemmelse af, at man befinder sig i et Aarhus i krig. Der er spredte skud, og af og til overflyves man af flyvemaskiner, og der høres en ildevarslende luftværnssirene.

Afsnittet afsluttes med et lille stuemiljø, hvor en radio afspiller nyheden om, at Danmark atter er frit! Frihedsbudskabet markerer også overgangen til tiden efter Anden Verdenskrig.

Både børn og voksne går på opdagelse i det store satellitbillede af Aarhus, som er det første, man møder i afsnittet Storby?

Storby? 1950-

Fra sceneriet med befrielsesbudskabet træder man bogstaveligt talt ind på det nutidige Aarhus i form af et stort satellitfoto i gulvet. Kigger man op i stedet for ned, viser en frise nogle af de høje huse, der er rejst i Aarhus, og i skrivende stund er domkirkens tårn fortsat byens højeste.

I en container midt i rummet udfoldes historien om havnens udvikling, fra dengang skibene blev lastet ved håndkraft til nutidens containerskibe, der lastes med enorme havnekraner. Går man ind i containeren, kan man blandt andet høre havnearbejderes fortællinger og forsøge at laste et containerskib. På et verdenskort kan man se de mange destinationer, skibene sejler mod fra Aarhus, og det bliver tydeligt, at Aarhus Havn er Danmarks største og Skandinaviens næststørste havn målt på godsmængde.

Bag lågerne og i skufferne på et stort skab finder man blandt andet historierne om Magnum-isen, mærket med Atomkraft? Nej tak og Jaka Bov. 10 brands er udvalgt, som har opnået national eller ligefrem international udbredelse. Det er samlet under overskriften Made in Aarhus.

Længere inde i udstillingen vil man kunne opleve nogle af de mange sportstriumfer inden for blandt andet cykling, sportsdans,

Til venstre i billedet ses de færger, der har sejlet ruten Aarhus-Kalundborg fra 1600-tallet til 2011.

Til højre er det model-ler af skibe fra Aarhus Flydedok. Historien om den moderne havn i Aarhus er sammen med historien om studie- og universitets-byen vigtige fortællinger i afsnittet Storby?

sejlsport, basketball og atletik, der alle har haft deres afsæt i århusianske sportsklubber. Udsprunget af de århusianske musikmiljøer er desuden et utal af kendte musikere og bands lige fra Bamses Venner til Tina Dickow. I en film fortæller vi udvalgte historier fra det århusianske kulturliv.

I en mere klassisk udstilling vil man se en symaskine, et demonstrationsbanner og en 3D-printer. De er udstillet sammen med billeder og film som eksempler på århusianske arbejdspladser, der med udvalgte facetter fra arbejdslivet vil være genkendelige for en stor del af danskerne.

Genkendelige er også de film, der kører på en væg i scenografi af en dagligstue. Her kan man se århusianere holde fester, tage på udflugt og dyrke fritidsaktiviteter. Kort sagt er det et

I installationen Drømmenes Aarhus kan gæsterne få taget deres portræt og dermed blive en del af historien. Som baggrund vælger man mellem 42 Aarhussteder, skriver eller tegner en kommentar og ved et par klik, sendes billedet op på de to skærme under loftet, hvor alle drømmene samles i én stor mosaik.

rørende billede af århusianernes – og danskernes – helt almindelige hverdag fortalt med århusianernes egne fotos og film.

Drejer man om hjørnet, træder man ind i et kollegieværelse, hvor man kan sætte sig på sengen eller trække bøger ud af en bogreol og blive klogere på de mange videregående uddannelser og de mange studerende, der er strømmet til byen gennem tiden. Antallet af studerende er vokset betydeligt fra 1960'erne og frem, så der nu er over 60.000. Aarhus som universitets- og studieby er ligesom Aarhus som havneby en af de væsentligste fortællinger.

Man kan gå på opdagelse i lidt af hvert, fordybe sig i byens udvikling og måske mindes sin egen historie i Aarhus.

Byen udvikler sig, og vi er selv med til at skabe udviklingen. Det er derfor tanken, at udstillingens sidste afsnit fra tid til anden vil blive ændret og suppleret, således at Aarhus Fortæller til stadighed kan være i dialog med en by og en befolkning, der konstant ændrer sig på deres vej ind i fremtiden.

I udstillingen er der bygget en kopi af et kollegieværelse. Her formidles historien om universitets- og studiebyen Aarhus.

Aarhus Story – a walk through the exhibition

Aarhus Story is an underground time travel through 1200 years of history. The exhibition is chronologically structured and consists of six main sections, each with its special focus: The Viking Town, The City of the Bishops, Burghers, Growth, Occupied, and Big City? The four authors of the article have each played a key role in the development of Aarhus Story.